

УДК 327.88+323.28]:28(4-12)“19/20“(049.3)

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW

Година (XXVII) XIV, vol=46

Бр. 4 / 2015.

стр. 211-216.

*Милош Р. Миленковић**

*Институт за стратегијска истраживања,
Министарство одбране, Београд*

ЕКСТРЕМИЗАМ ПОД ОКРИЉЕМ РЕЛИГИЈЕ - ИСЛАМИСТИЧКИ ЕКСТРЕМИЗАМ НА ПРИМЕРИМА БиХ И СРБИЈЕ

Приказ монографије: Милош Р. Миленковић, Екстремизам под окриљем религије – Исламистички екстремизам на примерима БиХ и Србије, Медија центар „Одбрана“ (Библиотека „Војна књига“, књига бр. 1968), Београд, 2015, 327 стр.

* Истраживач сарадник

На овогодишњем, 60. међународном београдском сајму књига, издавачка кућа Медија центар „Одбрана“ читаоцима је представила своје ново издање аутора др Милована Суботића, научног сарадника Института за стратегијска истраживања, под насловом Екстремизам под окриљем религије – Исламистички екстремизам на примерима БиХ и Србије. Иако се последњих година о екстремизму, било верском, етничком, расном или ма ком другом, релативно често говорило, овај политички и друштвени феномен је и даље актуелан и заслужује простор да се о њему надаље и изнова говори и пише. Управо због тога, с правом можемо рећи да ова научна монографија др Суботића представља још један камен, али онај чврст и постојан, уграђен у мост који нас води на путу разумевања овог политичког феномена. Реч је о научној монографији која има осам поглавља, а која заједно представљају једну повезану и заокружену тематску целину.

Првим поглављем монографије „Религија и политика“ читаоцима је предочена веза између политике и религије, без које се заправо не може разумети суштина верског екстремизма. Аутор нам тако на самом почетку указује на потребу да се религија проучава изван оквира који нуди теологија, дакле на основама науке о религији, која нас ослобађа терета различитих догми. Једино се таквим приступом може сагледати културолошки и цивилизацијски контекст у коме је религија настала, развијала се и остваривала утицај на остале друштвене појаве. Указујући на најзначајнија размишљања појединих политичких мислилаца која се тичу религије, аутор се посебно осврће на питање секуларизације која потиче од првобитног супротстављања религијској хијерархији, али која никако не значи „нестанак религије“. Укратко је дат приказ односа политике и религије на Балкану, почев од средњевековне традиције, преко најзначајнијих политичких догађаја XIX и XX века, на основу којих се може видети испреплетеност националног и политичког идентитета.

Друго поглавље „Религијски фанатизам у историјском контексту“ започиње објашњењем „фанатизма“ који проистиче из наглашеног религијског осећања, а које насупрот очекивањима прати нетрпељивост. Већ у овом поглављу аутор упозорава да верски сукоби имају „значајно шире оквире за сукобе већих размера“ од етничких сукоба, правећи паралелу са чувеним Хантингтоновим делом „Сукоб цивилизација“. Верски сукоби, уосталом као и ет-

нички, ни данас као ни раније, нису нужан производ верске, односно етничке различитости, већ резултат експлоатације тих различитости од стране верских или етничких вођа зарад остварења, како то аутор каже, „профаних циљева“. Такође, аутор указује и да „социјална компонента све време егзистира као верни пратилац верског насиља“, а да човекова стална потреба „за још“ представља свевремени и незауостављиви генератор сукоба, мржње и насиља. Поред тога, фундаментализам, као антимодернистичко испољавање ставова, представља зачетак верског екстремизма. Међутим, на примеру ислама аутор нам скреће пажњу да фундаментализам никако не треба поистовећивати са радикалним верским групама и покретима, те да се морају правити разлике између верског фундаментализма и верског екстремизма.

Екстремизам, као врло важан појам, обрађен је у трећем поглављу ове научне монографије под називом „Одређење екстремизма“. Упозоравајући на многозначност термина, читаоцима се представљају различити узроци екстремизма, попут ксенофобије „као врхунског тла за бујање екстремизма“, самоафирмације, али и страха као емоције која се у психолошкој литератури често наводи као основ екстремизма. У мору дефиниција екстремизма које данас постоје, аутор нам као најобухватнију и најпрецизнију нуди дефиницију професора др Драгана Симеуновића и наглашава да је екстремизам „у великој мери, мада не и увек, нераскидиво повезан са политиком“. У даљем делу поглавља истакнуте су основне разлике између екстремизма и тероризма, где аутор, знајући да тероризам без екстремизма практично није могућ, подсјећа „да су сви терористи уједно екстремисти, али да се мора имати у виду да сви екстремисти нису терористи“, наводећи за то скинхедсе као пример. Наглашавајући специфичности десног екстремизма, аутор на конкретним примерима из прошлости указује на преклапање верске и националне компоненте екстремизма. Због честе испреплетености етничког и верског екстремизма, нарочито тамо где религија и држава нису одвојене и где је држава „у искушењу да религијске захтеве примени на све поданике“, неопходно је знати и наћи начин разликовати ова два феномена. Ово је важно тим пре због чињенице на коју нам Хантингтон указује, да исламске државе учествују у чак две трећине модерних ратова, а да се исламистички тероризам перципира као највећа савремена терористичка опасност по човечанство.

У четвртном поглављу „Дефинисање ислама“ аутор нас упознаје са значењем појма ислам, као и временским и просторним оквиrom у коме је настао и развијао се. На значај ислама указује и податак да је то друга најраспрострањенија религија, којој припада око 20% човечанства. Међутим, оно што је за разумевање ислама изузетно важно јесте да ислам, како и сам аутор наводи, има двојако значење: у једном он означава „религију, систем веровања и обожавања“, док је у другом, „синоним за цивилизацију која се развила и процветала управо под окриљем ове религије“. Подела у исламу на већинске суните и мањинске шиите представља „клицу нетолеранције и екстремизма“ и данас је разлог многих сурових сукоба унутар исламске заједнице. Поред извесних сличности са хришћанством, аутор скреће пажњу и на једну важну разлику која се огледа у непостојању „цркве“, као „институције која има сопствену хијерархију и законе одвојене од државе“. Примећујући да су све исламске државе, без обзира на њихово унутрашње уређење, окупљене око Организације исламске конфедерације са седиштем у Саудијској Арабији, читаоцима се заправо предочава да ислам није „само ствар вере и њеног исповедања“, већ и „ствар идентитета и лојалности“. Тзв. исламски модернизам с почетка XX века, довео је до тога да се на исламизам не гледа само као на политичку идеологију, већ и као на муслимански идентитет, док се секуларизам готово искључиво везује за Ататуркову реформу Турске, која и данас представља „стандард“ који је у исламским државама тешко достижан.

Пето поглавље „Исламистички екстремизам“, заузима централно место у коме аутор читаоцима представља овај кључни појам. Посматрајући државе у којима је ислам доминантна религија, примећује се да у њима многи политички, социјални и културни процеси нису заокружени, тако да џамије и медресе постају центри окупљања, чиме религија и верске вође преузимају значајну политичку улогу. Шеријат, као првенствено верски закон, који тежи да постане општа правна норма у исламском друштву, са силом државног закона, представља, како и сам аутор каже, „неприметно“ спајање религије и политике у исламу. А управо је инсистирање на изградњи државе на основама шеријата – „Божанске државе“ – карактеристика разних фундаменталистичких група и покрета у исламу. Оно што је такође важно, а што је просечном Европљанину теже разумљиво, то је да су у исламу држава и религија

практично неодвојиве, тако да отуда и потиче велики утицај религије на општа друштвена питања и изградњу саме државе. Аутор посебну пажњу посвећује вахабизму, као изразито конзервативном верском покрету који пропагира „враћање на основна и изворна исламска учења“, а чији је утицај порастао захваљујући политичким интересима и финансијској помоћи краљевске породице Сауд. У овом поглављу је такође објашњен и цихад, који се у схватању немуслимана види скоро искључиво као „свети рат“ усмерен против неверника. Након тога, аутор нам представља околности које су довеле до успона тероризма, као средства за остваривање политичких циљева исламистичких екстремиста. Сведоци смо да су се временом терористички акти, својом бруталношћу, неселективношћу и страхом који сеју, изборили за пажњу медија и јавности, што нам потврђује и недавни акт исламистичких терориста у Паризу, међу којима је било и терориста самоубица.

Наредна два поглавља усмерена су на анализу исламистичког екстремизма у Босни и Херцеговини и Србији. Пратећи историјске корене ислама на овим просторима, аутор посвећујући пажњу сваком важнијем догађају из прошлости и даје једну генезу ислама и исламистичког екстремизма. Приказујући догађаје и доводећи их у узрочно-последичан однос, аутор читаоцима омогућава да, поредећи то са личним сазнањима која скоро сваки становник са ових простора има, и сами дођу до одређених закључака. Посебно је интересантан приказ Андрићеве приповетке „Писмо из 1920“, у којој наш нобеловац пише о мржњи која влада Босном, а за коју наш аутор констатује да је „велики део навода запрепашћујуће примењив и у данашњици“. Ова два поглавља обилују чињеницама и фактографским подацима које аутор с мером и пажњом дарује читаоцима дајући им добру основу да их сами надограде новим сазнањима, имајући у виду да је реч о једној, још увек, незавршеној причи. Нека од имена која су обрађена у овим поглављима можемо и данас прочитати у новинама, чути на радију и видети на телевизији, што ову тему чини посебно интересантном и актуелном. Актуелност је нажалост и одлика многих процеса који се на територији Босне и Херцеговине, као и Србије, посебно у Рашкој области (Санџаку) и на Косову и Метохији и данас дешавају. У последњем, осмом поглављу монографије, на сличан начин као и у претходна два поглавља, али у доста мањем обиму, анализиран

је исламистички екстремизам и у другим балканским државама, Македонији, Црној Гори и Албанији.

У закључку, још једном се предочава опасност коју у себи носи екстремизам по све сфере друштва и упозорава да „екстремисте одликује наглашена (најчешће претерана) ревносност и ефикасност у изналажењу кривца и непријатеља“. Нестабилна и недовршена друштва представљају „плодно тло“ за рађање и развој свих видова екстремизма, посебно верског. Констатујући да се савремени исламистички екстремизам доживљава као један од „најзначајнији појавних облика политичког насиља данашњице“, аутор на примерима актуелних политичких дешавања у Босни и Херцеговини и Србији указује на тенденције исламистичког екстремизма на овим просторима. На самом крају закључује да изградња друштва, у коме је толеранција темељна вредност, представља једини прави пут у борби против екстремизма, било које врсте.

Имајући све наведено у виду, можемо рећи да ова научна монографија др Суботића представља један врло садржајан и свеобухватан приступ проблему, који нам омогућава да са релативном лакоћом и са више страна сагледамо политички феномен верског, у овом случају исламистичког екстремизма, посебно на простору Балкана, односно Србије и БиХ. Методолошки коректно вођена, од општег ка посебном и појединачном, у којој су чињенице узрочно-последично повезане, сва поглавља се међусобно надовезују и представљају једну логичку целину, коју је лако пратити и разумети. Писана језиком и стилем који је приступачан не само научној, већ и широј друштвеној заједници, научна монографија др Милована Суботића *Екстремизам под окриљем религије – Исламистички екстремизам на примерима БиХ и Србије* заслужује сваку препоруку за читање, ма о којој публици да је реч.